

Aan: Machteld Leijnse, Connekt
Van: Liesbeth Staps
Datum: 31 maart 2017
Betreft: Buitenland Promotie Kennisexport onderzoek en meting
Project nummer: PTL08.009, **Deliverable 5A: Notitie Uitkomsten 2° Meting Economische waarde kennisexport**

Deliverable 5A Monitor Waarde export van logistieke diensten 2014-2016

Inhoud

1.	Opzet en doel monitor export van logistieke diensten.....	2
1.1	Toenemend belang export van diensten Nederlandse economie	2
1.2	Export van diensten: grote rol van sectoren transport en opslag	4
1.3	Logistiek als topsector	7
1.4	Doel Exportmonitor	7
1.5	Herhaalbaarheid van het onderzoek	9
2.	Resultaten Exportmonitor logistieke diensten	11
2.1	Wereldwijde export logistieke diensten 2014-2016	11
2.2	Toelichting verschillen met uitkomsten eerdere monitors	14
3.	Detail analyse van resultaten Monitor Export logistieke diensten	15
3.1	Waarde van export logistieke diensten naar geografische regio's	15
3.2	Aandeel van export logistieke diensten naar geografische regio's	17
Bijlage 1	Toelichting methodiek.....	20
Bijlage 2	Voorbeelden van logistieke diensten.....	22

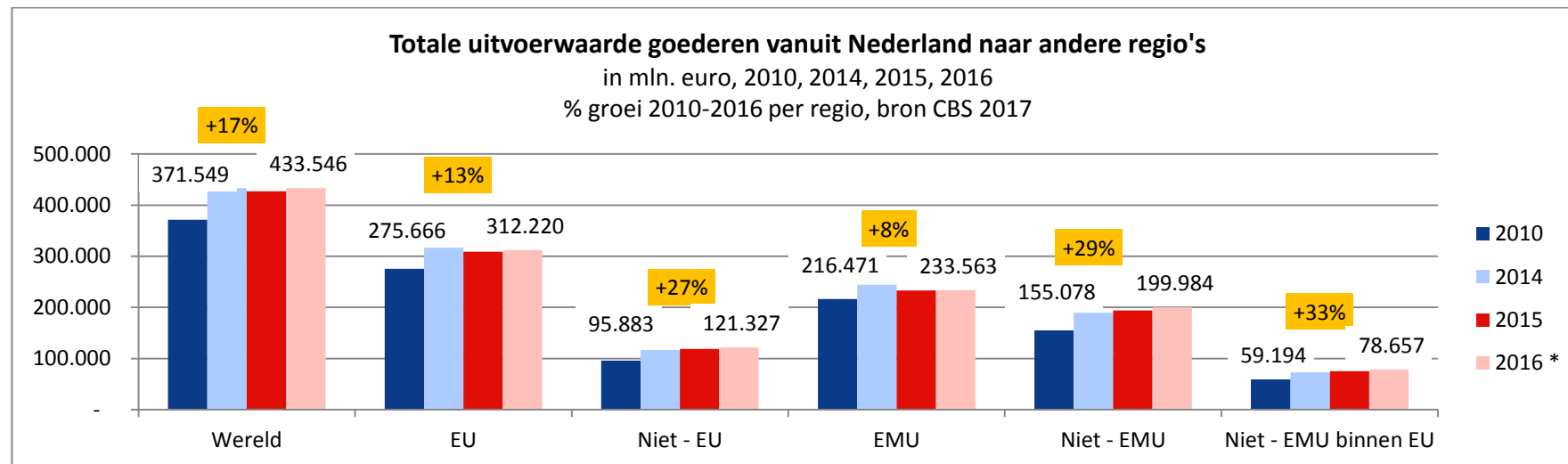

1. Opzet en doel monitor export van logistieke diensten

1.1 Toenemend belang export van diensten Nederlandse economie

De uitvoer van diensten wordt voor de Nederlandse economie steeds belangrijker. De afgelopen decennia is de wereldhandel door globalisering van productie en consumptie steeds verder toegenomen. De supply chains zijn hiermee steeds langer geworden, en Supply Chain Management om de goederenstromen te beheersen en besturen is cruciaal geworden. Nederland speelt als Gateway to Europe een belangrijke rol in de aanvoer van goederen vanuit de rest van de wereld naar Europa, onder andere via de zeehavens van Rotterdam en Amsterdam en de luchthaven Schiphol. Maar ook in de export van goederen heeft Nederland een belangrijke positie in de wereld. In 2016 werd voor ruim 433 miljard euro aan goederen door het Nederlands bedrijfsleven geëxporteerd, deze export van goederen is met 17% gegroeid tussen 2010-2016. De economische crisis (in de Eurozone) heeft een kentering zichtbaar gemaakt. De groei van de export van goederen naar buiten de EU (+27%) is hoger dan die naar de EU-landen (+13%). Binnen de EU (28 lidstaten) is de groei van export naar de EMU-lidstaten (Europese Monetaire Unie, 19 lidstaten) met +8% ook lager dan die naar de niet EMU-lidstaten. Kortom, de export van goederen vanuit Nederland is steeds mondialer gericht.

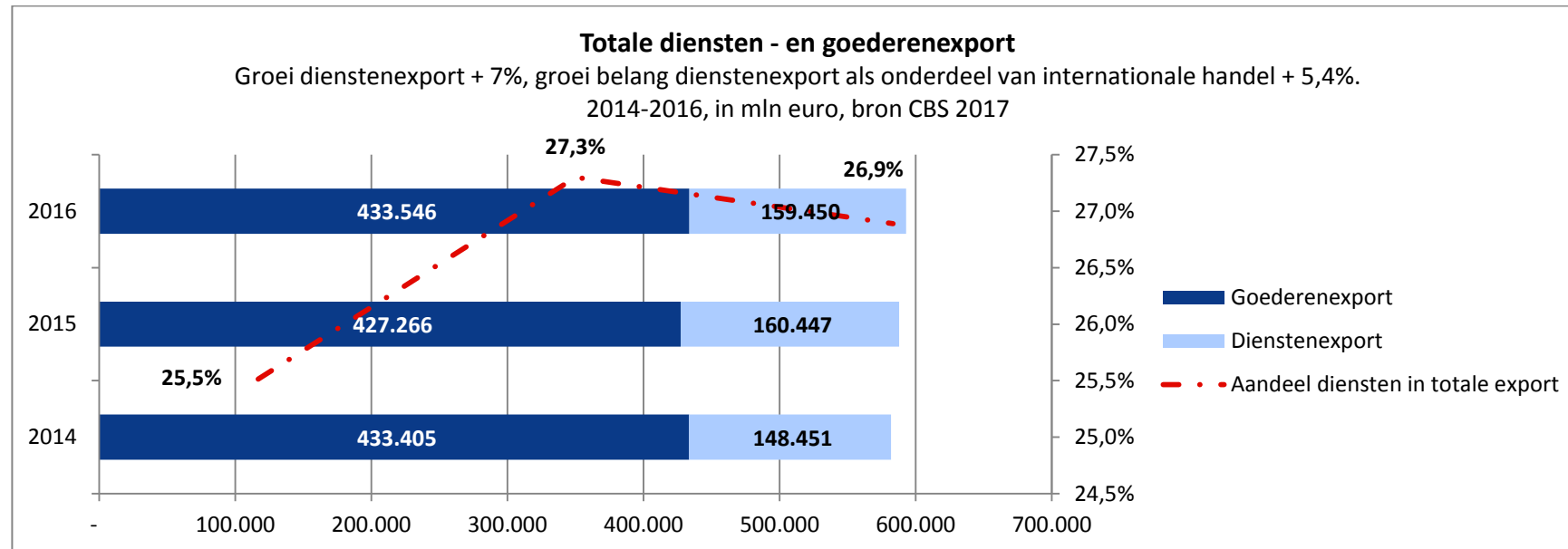
Figuur 1 Overzicht uitvoerwaarde goederen vanuit Nederland naar andere regio's 2010, 2014, 2015, 2016

Naast goederen exporteert het Nederlandse bedrijfsleven in toenemende mate ook diensten. De export van diensten door Nederlandse organisaties was in 2016 in totaal 159,5 miljard euro. Dit is een aandeel van 27% in de totale Nederlandse export, de rest is goederen. Waar de goederenexport tussen 2014 en 2016 nagenoeg ongewijzigd is geweest, nam de waarde van de diensten export over deze periode met ruim 7% toe tot 160 miljard euro. Deze stijging is wel in zijn geheel gerealiseerd in 2015, want in 2016 nam de export van diensten iets af ten opzichte van 2015. De verwachting is dat deze daling tijdelijk is. De export van diensten bestaat uit een breed scala aan dienstverlenende activiteiten. Het gaat bijvoorbeeld om IT-diensten of managementadvies, maar ook transport telt als vervoersdienst mee in de cijfers. Bijvoorbeeld een Nederlands transportbedrijf dat in opdracht van een Duits bedrijf goederen van Rotterdam naar Duitsland vervoert. Ook de bouwsector is een voorbeeld van een dienstenexporteur. Zo is Nederland een belangrijke internationale speler op het terrein van het baggeren van waterwegen.

Figuur 2 Overzicht uitvoerwaarde goederen en diensten vanuit Nederland in 2014-2016

Bovenstaande analyse toont aan dat het belang van diensten voor de Nederlandse export over meerdere jaren heen groeit, alhoewel er per jaar fluctuaties kunnen zijn. De groei van het aandeel diensten in de totale export was tussen 2014-2016 ruim 1%, van 25,5% in 2014 naar 26,9% in 2016.

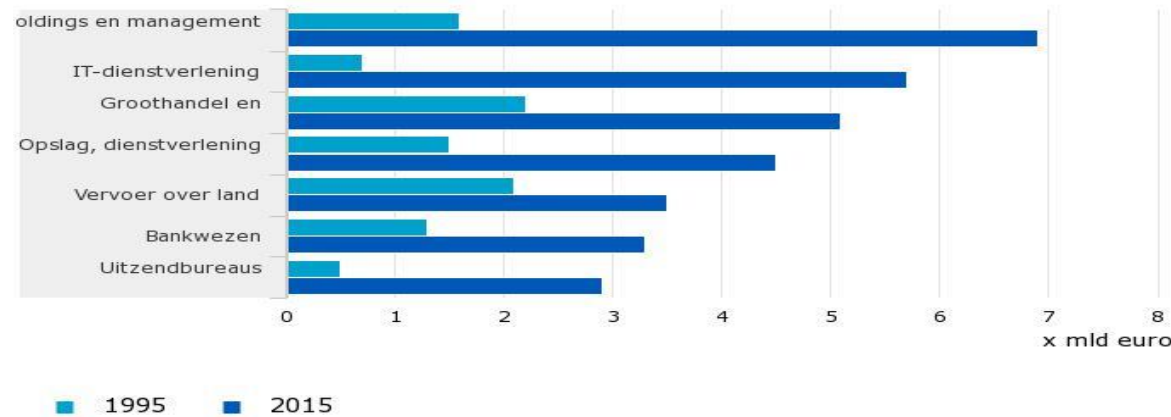

1.2 Export van diensten: grote rol van sectoren transport en opslag

Het CBS heeft in kaart gebracht welke sectoren Nederland het meeste verdienen aan de export van logistieke diensten. Met 6,9 miljard euro werd in de bedrijfstak holdings en managementadviesbureaus in 2015 het meest verdiend aan de export van diensten. Daarna volgen de IT-dienstverlening (5,7 miljard), de groothandel en handelsbemiddeling (5,1 miljard), de opslag en dienstverlening voor vervoer (4,5 miljard) en het vervoer over land (3,5 miljard) als belangrijkste bedrijfstakken. Dit is inclusief de verdiensten aan internationale diensten die via Nederland lopen. In 1995 werd de lijst nog aangevoerd door de groothandel en handelsbemiddeling, gevolgd door het vervoer over land. De bedrijfstak uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling is de enige nieuwkomer in de top-10 in 2015 ten opzichte van 1995. Ten opzichte van 1995 is de IT-dienstverlening de snelst groeiende bedrijfstak in de top-10.

Figuur 3 Overzicht verdiensten uit export van diensten per sector vanuit Nederland in 1995-2015 (bron: CBS 2016)

Verdiensten aan export van diensten

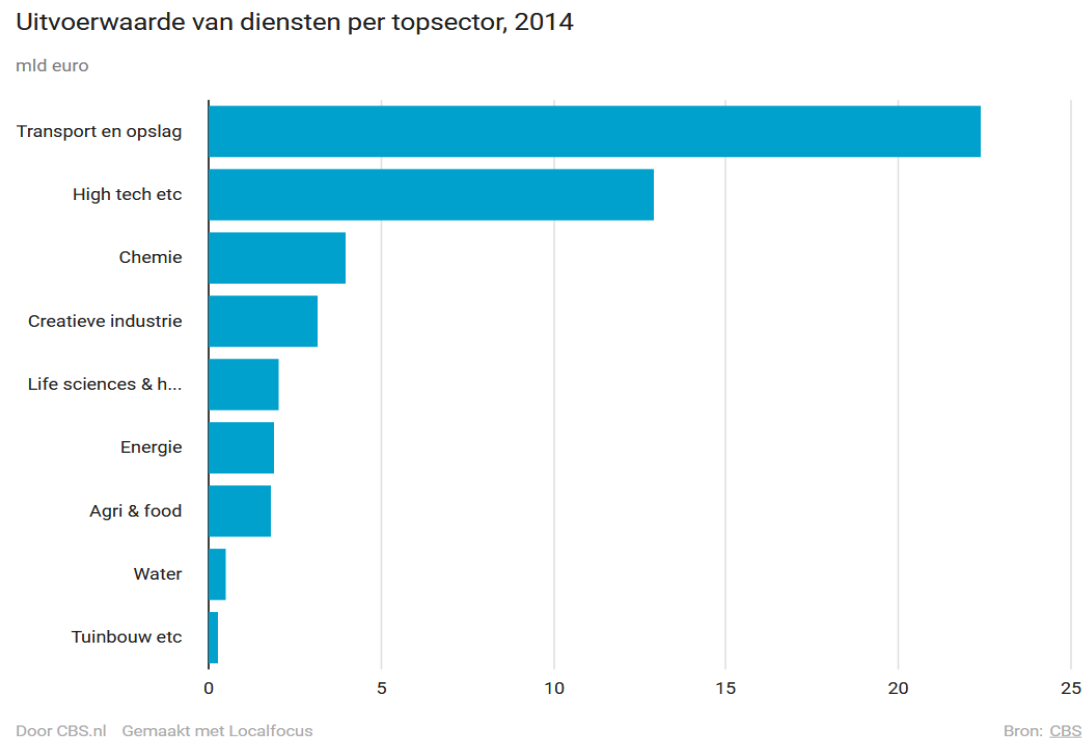

Uit deze analyse blijkt dat in de sector transport en opslag veel verdiend wordt aan de export van logistieke diensten, in totaal 4,5 en 3,5 = 8 miljard euro in 2015. De sector transport en opslag is hiermee 1 van de belangrijkste sectoren in de export van diensten, naast de zakelijke dienstverlening en de IT sector.

Het belang van de sector transport en opslag in de jaarlijkse export van diensten is nog groter als dit vergeleken wordt met de andere topsectoren. Ook deze analyse is door het CBS gemaakt voor exportwaarde van diensten per topsector in 2014. Daaruit blijkt dat de topsector Transport en Opslag de hoogste exportwaarde heeft, namelijk 22,4 miljard euro. Dit is bijna 2 x zo veel als de topsector HTMS/hi-tech (12,9 miljard euro) en ruim 5,5 keer zoveel als de derde topsector Chemie (4,0 miljard euro export van diensten). De export van diensten is dus van groot belang voor de topsector Transport en Opslag, en de export die deze topsector genereert is dus weer van groot belang voor de Nederlandse economie.

Figuur 4 Overzicht verdiensten uit export van diensten per top sector vanuit Nederland in 2014 (bron: CBS 2016)

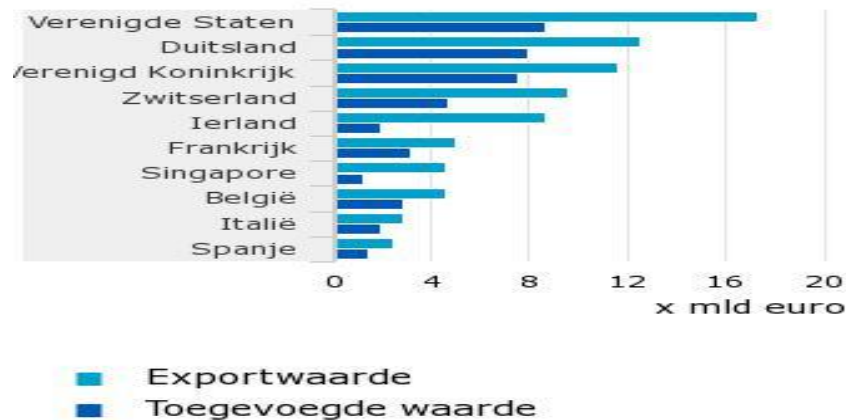

Terwijl de export van goederen vooral naar onze buurlanden Duitsland en België gaat, is de export van diensten meer mondiaal gericht. De USA is de belangrijkste afzetmarkt van Nederland voor de export van diensten, gevolgd door Duitsland, de UK en Zwitserland. Daarnaast staat ook Singapore in de top-10.

Figuur 5 Overzicht top-10 van bestemmingen voor export van diensten vanuit Nederland in 2014 (bron: CBS 2016)

Belangrijkste bestemmingen voor de export van diensten

De topsector Transport en Opslag is dus een belangrijke sector voor de export van logistieke diensten, in totaal wordt voor ruim 22 miljard euro aan diensten geëxporteerd. Echter, er moet in het oog gehouden worden dat de Topsector Logistiek meer bedrijvigheid omvat dan alleen transport en Opslag. Ook in de industrie, handel, ICT en zakelijke dienstverlening houden bedrijven zich bezig met logistieke activiteiten, en exporteerden ze diensten. Een deel van deze geëxporteerde logistieke diensten in andere sectoren kunnen we optellen bij de export van diensten in de sector Transport en Opslag, dit noemen we dan de integrale logistieke sector. In het kader van dit Buitenland Promotie traject is er een vaste methode de waarde van de export van diensten door deze integrale logistieke sector te becijferen. Deze Deliverable gaat hierop in, en geeft de resultaten voor 2016.

1.3 Logistiek als topsector

Sinds 2011 is de logistiek als sector binnen het landelijk economisch beleid als topsector benoemd. Dit maakt dat het Rijk zich samen met private partijen en onderzoeksinstituten inspannen om de internationale logistieke topositie te versterken. Dit doet zij door 1) het versterken van de logistieke knooppuntfunctie via de afwikkeling van goederenstromen, 2) het stimuleren van de rol als ketenregisseur van (inter-)nationale logistieke activiteiten en 3) het actief promoten van Nederland als land met een aantrekkelijk innovatie- en vestigingsklimaat voor het verladende en logistieke bedrijfsleven.

De Topsector Logistiek kan je sectoraal of integraal beschouwen. Bij de sectorale invalshoek neem je de werkgelegenheid in de sector transport en opslag, dus in grote lijnen bij de logistieke dienstverleners. Deze sectorale invalshoek wordt vaak door het CBS gebruikt, de werkgelegenheid in de sector was in 2014 408.000 mensen en de toegevoegde waarde 29,9 miljard euro.

Bij de integrale invalshoek wordt ook alle logistieke activiteiten door bedrijven buiten de sector transport en opslag meegeteld. BCI heeft samen met TNO en het CBS gedefinieerd welke activiteiten in andere sectoren bij deze integrale berekening moet worden meegenomen. Het CBS heeft vervolgens berekend dat in 2014 ruim 822.000 mensen logistieke activiteiten uitvoeren en de bedrijven met deze logistieke activiteiten voor ruim 62 miljard euro aan toegevoegde waarde realiseren. Dit staat gelijk aan ongeveer 9% van de totale Nederlandse toegevoegde waarde. De vraag is wat nu de corresponderende waarde van export van logistieke diensten bedraagt, en in deze monitor wordt dat berekend.

1.4 Doel Exportmonitor

De Topsector Logistiek heeft voor het internationaliseringsoffensief drie doelen opgesteld om meer toegevoegde waarde te creëren voor de BV Nederland:

1. Het vergroten van het aantal logistieke activiteiten van buitenlandse bedrijven in Nederland, waaronder het naar Nederland halen van nieuwe internationale business vanuit Nederland door 'regie' op internationale goederenstromen die niet noodzakelijk door Nederland stromen,
2. Het vergroten van het aantal goederenstromen dat via Nederland loopt
3. Het stimuleren van de export van Nederlandse logistieke kennis en kunde

Het doel van de Exportmonitor is om via een vaste methodologie de economische waarde van de export van logistieke diensten door in Nederland gevestigde bedrijven structureel te bepalen. Zo wordt een tijdreeks opgebouwd op basis waarvan de procentuele groei van de economische waarde van de export van logistieke kennis en kunde bepaald kan worden. Er zijn door de Wereldbank vier soorten diensten geformuleerd die kunnen worden geëxporteerd, en die zijn overgenomen door het CBS en staan in onderstaande figuur:

Figuur 6 Logistieke diensten naar GATS-indeling Wereldbank

Logistieke dienst	Omschrijving	Rol NL	Aandeel (schatting)
1. Grensoverschrijdende handel in dienst/ kennis	Nederlandse dienstenexport <ul style="list-style-type: none"> • Transport door NL vervoerder voor klant in buitenland • Planning door NL ketenregisseur voor klant in buitenland 	NL dienstverlener niet in buitenland	34%
2. Consumptie dienst/kennis in. NL door buitenland	Consument komt naar NL <ul style="list-style-type: none"> • USA verlader stuurt manager naar NL die bedrijf voor EDC inhuurt • Buitenlandse student aan NL onderwijsinstelling 		5%
3. Commerciële aanwezigheid	<ul style="list-style-type: none"> • Levering dienst/kennis door vestiging NL organisatie in buitenland 	NL dienstverlener wel in buitenland	59%
4. Aanwezigheid natuurlijk persoon	<ul style="list-style-type: none"> • Levering dienst/kennis door Nederlander in buitenland: adviseur of expat 		2%

Het aandeel van de vier diensten in de export van diensten vanuit Nederland staat als schatting ook weergegeven in bovenstaande tabel. Deze schatting is gebaseerd op het aandeel van de categorie diensten in alle export van diensten.

De meting van de resultaten in deze Export Monitor wordt ook per sector gedaan, zodat duidelijk wordt in welke sector de meeste groei plaatsvindt. De sectoren waarbinnen logistieke export van diensten en kunde van toepassing is zijn de volgende:

- Vervoersdiensten: Deze vervoersdiensten worden voor buitenlandse klanten uitgevoerd (en dus geëxporteerd) met alle modaliteiten. Voor de modaliteiten zeevaart en luchtvaart wordt de export van logistieke diensten specifiek bijgehouden, terwijl deze export van logistieke diensten met de andere modaliteiten gezamenlijk wordt bijgehouden.

- Vervoer ondersteunende diensten: Dit betreft de export van diensten die uitgevoerd worden ter ondersteuning van het fysieke vervoer, zoals expeditie diensten.
- Industriële diensten: Hierbij gaat om de export van logistieke diensten die bij industrieën worden uitgevoerd. Sommige industriële bedrijven hebben bijvoorbeeld een eigen logistieke afdeling die ook voor buitenlandse klanten logistieke diensten verricht.
- Diensten in onderhoud en reparatie: Een deel van deze geëxporteerde diensten is logistiek georiënteerd, zoals de opslag van spare parts
- Financiële diensten (zoals Supply Chain Finance): een deel van de bankactiviteiten zijn diensten voor buitenlandse klanten in de logistiek.
- ICT (telecommunicatie): de focus ligt hier op de export van ICT-diensten, dit is in veel gevallen de dienstverlening in logistieke software.
- Research en Development: Een deel van de geëxporteerde R&D diensten is logistiek georiënteerd.
- Adviesdiensten: een deel van de adviesbureaus verricht logistieke onderzoek voor buitenlandse klanten
- Onderwijs: ten slotte exporteerden ook de (publieke) onderwijsinstellingen meer en mee diensten waarbij de focus op logistiek ligt.

In 2014 en 2015 is door TKI Dinalog en BCI met data over 2014 en het eerste kwartaal van 2015 een inschatting gemaakt van de totale omvang van de Export van logistieke diensten. In deze metingen werd de totale omvang van de logistieke export van diensten ingeschat op ca. 34 miljard euro. Nadien zijn de internationale handelsstatistieken herzien en zijn definitieve cijfers over 2015 bekend geworden. In deze 2^e meting wordt de logistieke export van kennis en kunde over de jaren 2014 en 2015 uitgevoerd (met definitieve cijfers i.p.v. voorlopige cijfers), en wordt inzicht gegeven in de logistieke export van kennis en kunde over 2016 o.b.v. voorlopige cijfers.

Met deze monitor willen we aantonen hoe groot de jaarlijkse export van logistieke diensten is als je de Topsector Logistiek vanuit een integrale invalshoek beschouwt. De monitor kan hiermee helpen om exportkansen te benoemen en benutten.

1.5 Herhaalbaarheid van het onderzoek

In 2014 heeft TKI DINALOG de methodiek voor het bepalen van de omvang van de logistieke export van kennis en kunde bepaald. Deze overall methodiek is in 2015 gevalideerd en geconcludeerd is dat de methodiek robuust en betrouwbaar is om de waarde van de logistieke export te becijferen. Deze methodiek wordt verder toegelicht in bijlage 1.

Tevens zal in deze monitor dieper worden ingegaan op één van de sectoren die met betrekking tot het onderscheidend vermogen van de logistiek in belang toeneemt, namelijk de ICT sector. Om goede invulling te geven aan de Nederlandse rol als ketenregisseur zijn specialistische logistieke ICT diensten van belang. Ook is de ontwikkeling van ICT van belang voor de concurrentiepositie van de logistiek in Nederland, denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van adviesdiensten en apps in de vrachtwagen en de communicatie met verkeersinfrastructuur en de diverse rijtaak-ondersteunende functies waardoor autonoom rijden (platooning) steeds meer realiteit wordt en waarmee de kwaliteit van de logistieke dienst toeneemt.

In Deliverable 4^E van dit project is de analyse naar de export van logistieke diensten binnen de ICT sector uitgevoerd. De conclusie was dat voor de bepaling van de omvang van de ICT gerelateerde logistieke diensten export uitgegaan kan worden van de internationale handelsstatistieken (cat. computerdiensten) en dat er geen aanleiding is om het aandeel aan te passen. Dit betekent dat de oorspronkelijke methode van TKI Dinalog uit 2014

gehandhaafd blijft. Dit vergroot de reproduceerbaarheid van het onderzoek. Opgemerkt wordt dat er geen handelsstatistieken van voor het jaar 2014 beschikbaar zijn, omdat de onderzoeksmethode per 2014 is veranderd en cijfers daardoor niet 1-op-1 te vergelijken zijn.

2. Resultaten Exportmonitor logistieke diensten

2.1 Wereldwijde export logistieke diensten 2014-2016

In onderstaande tabel zijn de resultaten opgenomen van deze 2de export monitor voor de Topsector Logistiek volgens de integrale invalshoek. Definitieve cijfers zijn beschikbaar van 2014 en 2015, en over het jaar 2016 zijn de cijfers voorlopig.

Tabel 1 Resultaten berekening waarde van export logistieke diensten via de integrale invalshoek 2014-2016

Waarde van Export in mln. Euro	2014	2015	2016	%2015-2016	Groei 2014-2016	%2014-2016
S Totaal Diensten	148.451	160.447	159.450	-0,6%	+10.999	7,4%
Waaronder:						
- SA Industriële diensten	519	588	586	-0,4%	+67	12,7%
- SB Onderhoud- en reparatiediensten	210	234	221	-5,4%	+11	5,4%
- SC12 Zeevaart: vrachtvervoer	6.837	6.629	5.884	-11,2%	-953	-13,9%
- SC13 Zeevaart: vervoersondersteunend	1.965	1.926	1.713	-11,0%	-252	-12,8%
- SC22 Luchtvaart: vrachtvervoer	1.696	1.551	1.350	-13,0%	-346	-20,4%
- SC23 Luchtvaart: vervoersondersteunend	152	200	186	-7,2%	+34	21,8%
- SC32 Continentaal vervoer: vrachtvervoer	10.114	10.117	10.120	0,0%	+6	0,1%
- SC33 Continentaal vervoer: vervoersondersteunend	2.459	2.367	2.399	1,4%	-60	-2,4%
- SC4 Post- en koeriersdiensten	699	867	945	9,0%	+246	35,2%
- SG Financiële diensten	15	15	16	5,1%	+1	7,3%
- SI2 Computerdiensten	6.509	6.122	6.336	3,5%	-173	-2,7%
- SJ1 Research & development (R&D)	21	23	21	-8,7%	0	0,1%
- SJ2 Adviesdiensten	854	963	927	-3,7%	+73	8,6%
- SK2 Onderwijsdiensten	40	39	72	+83,3%	+32	+78,8%
Aandeel logistieke diensten t.o.v. totale dienstenexport	21,6%	19,7%	19,3%			
Totale logistieke dienstenexport	32.090	31.641	30.775	-1,4%	-1.315	-4,1%
Bron data: CBS Statline, 2017						

De bovenstaande tabel 1 laat zien dat de waarde van de logistieke export beschouwd via de integrale invalshoek tussen 2014 en 2016 met ca 1,3 miljard euro is afgenomen van 32,1 tot 30,8 miljard euro. Dit is 19,3% van de totale dienstenexport. Een belangrijke conclusie is dat, in tegenstelling tot de groei van de totale export van diensten van 7,4% over deze periode, de logistieke export van diensten is afgenomen met 4,1%.

Deze daling van de export van logistieke diensten wordt veroorzaakt door met name een daling van de waarde van de vervoersdiensten voor de fysieke goederenstromen over zee en door de lucht. Zo nam de export van logistieke diensten in de zeevaart tussen 2014 en 2016 met ca. 1,2 miljard euro af, en de export van dezelfde diensten voor de luchtvaart met ca. 300 miljoen euro. De daling van de export van diensten in deze twee sectoren verklaren samen de complete daling van de exportwaarde van logistieke diensten in 2014-2016. Wat is de hoofdrede van deze daling? In beide sectoren is het bekend dat de tarieven voor het vervoer van goederen sterk onder druk staan vanwege overcapaciteit. Deze druk op de tarieven zorgt ervoor dat het op deze mondiale markten lastig is voor Nederlandse bedrijven om concurrerend vervoersdiensten aan te bieden.

De continentale vervoersmodaliteiten wegvervoer, binnenvaart en spoorvervoer daarentegen lijken nog geen last te hebben van deze economische tegenwind. De Export van (als totaal) nagenoeg ongewijzigd. De omvang van de continentale logistieke export van diensten is door de jaren heen ca. 10 miljard euro, en daarnaast is er nog een kleine 2,4 miljard euro aan export van vervoer ondersteunende diensten. Opgemerkt wordt dat er geen onderscheid bekend is naar export van diensten voor de verschillende continentale modaliteiten weg, binnenvaar en spoor. Alleen totaalcijfers over de export van diensten met betrekking tot continentale goederenstromen wordt door CBS bijgehouden..

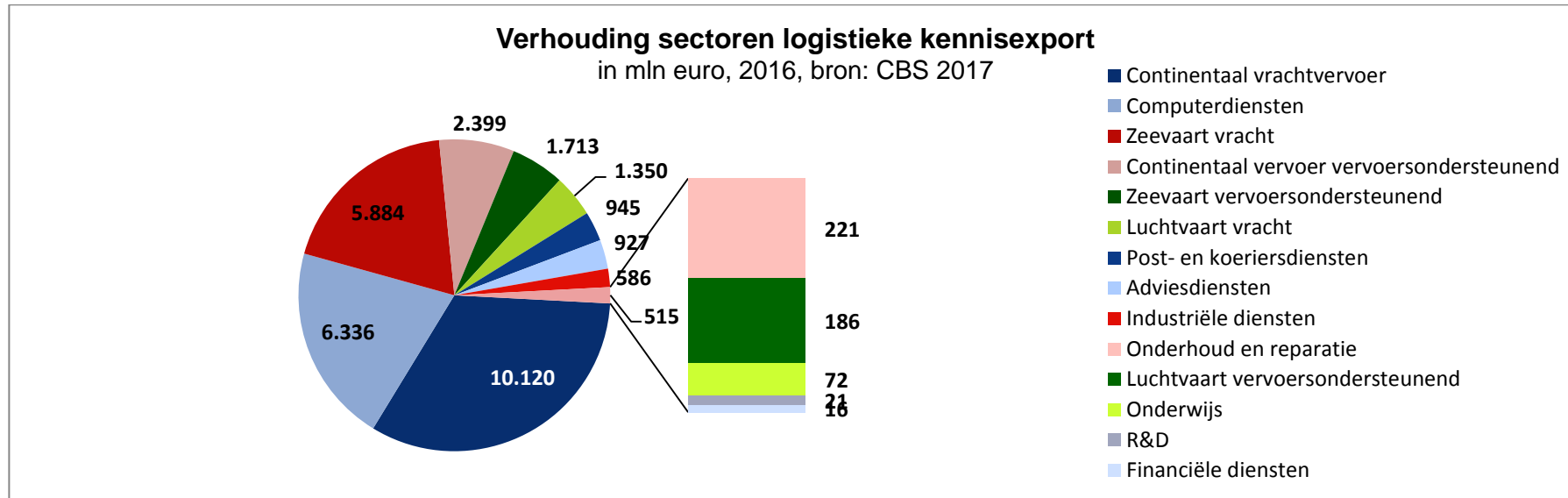
Naast de exportwaarde van vervoersdiensten levert vooral de ICT sector een forse bijdrage aan de totale waarde van de export diensten. Deze waarde was ruim 6,3 miljard euro in 2016, waarbij het opvallend is dat er een daling is in export van logistieke computer- en softwarediensten tussen 2014 en 2015 ter grootte van 400 miljoen euro. In 2016 is de helft van dit verlies echter weer ingelopen. Een andere opvallende sector is de post- en koerierssector, waarbij de export van logistieke diensten apart wordt bijgehouden. De sterkte groei van de e-commerce markt zorgt er voor dat de export van logistieke diensten in deze sector is gegroeid van 699 miljoen euro in 2014 naar 945 miljoen euro in 2016. Procentueel een opmerkelijke groei, maar deze groei lijkt wel af te zwakken. Tussen 2015 en 2016 nam de logistieke export van post- en koeriersdiensten met 9% toe ten opzichte van 24% in de periode 2014-2015.

De overige sectoren hebben hiermee vergeleken vaak slechts een beperkte omvang in exportwaarde. Hierbij kennen een aantal van deze sectoren wel een sterke groei in 2014-2016. Zo is de export van diensten in de adviessector, het onderwijs en de industriële sector relatief sterk gegroeid. Dit laat zien dat er nieuwe kansen liggen in de export van logistieke diensten bij innovatieve bedrijven in andere sectoren dan de sectoren transport en opslag. De Topsector Logistiek speelt ook in op de realisatie van deze nieuwe kansen via haar Innovatieprogramma's, waar juist ook bedrijven van buiten de sector Transport en Opslag zich kunnen melden met nieuwe ideeën.

In figuur 3 is ter verduidelijk nog een overzicht gegeven van het aandeel van verschillende sectoren in de totale export van logistieke diensten in 2016.

Figuur 7 Waarde van export logistieke diensten in 2016, verdeeld naar sectoren

Uit de onderverdeling van de exportwaarde van logistieke diensten in sectoren in deze bovenstaande figuren kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- Het grootste aandeel van logistieke diensten die geëxporteerd worden is de categorie overige vrachtvervoer: weg, binnenvaart en spoor. Dit is het continentale vrachtvervoer. De export waarde van de diensten uit deze sector bedroeg in 2016 ruim 10,1 miljard euro, en is tussen 2014 en 2016 qua omvang nauwelijks gewijzigd. Dat de exportwaarde nagenoeg ongewijzigd is, is opvallend. In dezelfde periode nam de omvang van het internationaal wegvervoer (een onderdeel van het continentale vrachtvervoer) in vervoerd gewicht nog af met ca. 6%. Dit is mogelijk een teken dat deze deelsectoren haar tarieven heeft weten te verhogen, of meet buitenlandse klanten heeft weten te verwerven.
- De tweede sector in waarde van de export van logistieke diensten is de ICT sector (computer- en software diensten). De export van deze sector had een waarde van ruim 6,3 miljard euro over 2016. De ICT sector heeft hierbij in 2015 een relatief slecht jaar gehad, maar heeft zich in 2016 sterk hersteld.
- De post en koerierssector springt er in de cijfers sterk en positief uit. De post- en koerierssector draagt voor 3% bij aan de omvang van de logistieke kennisexport, maar is een echte groeisector. Tussen 2014 en 2015 nam de waarde van de export al met 24% toe, en in 2016 heeft de groei zich met 9% doorgezet. In 2016 is de grens van 1 miljard euro aan logistieke export net niet bereikt. Dit zijn logistieke diensten door Nederlandse post-

en koeriersbedrijven die in opdracht van buitenlandse partijen vervoeren (bijv. Post NL voor Amazon of Zalando). De cijfers laten zien dat de E-commerce markt in Nederland steeds internationaler wordt, en dat Nederlandse partijen daarin hun positie kunnen vasthouden.

- De export van alle vervoersdiensten en daarom direct gerelateerde ondersteunende diensten beslaat gezamenlijk 70% van de logistieke exportwaarde in diensten. Hierbij gaat het om zowel continentale (weg, water, spoor) logistieke diensten als diensten voor/via de zeevaart en luchtvaart beslaan samen 70%. Van de resterende 30% is de ICT sector is verantwoordelijk voor 21% logistieke export van diensten. De overige sectoren zijn elk verantwoordelijk voor minder dan 3% van de logistieke export. Opvallend is wel dat in en aantal van deze zich ontwikkelende sectoren de omvang van de logistieke export in waarde juist een forse groei kent. Juist de ontwikkelingen en innovaties in deze sectoren bieden op lange termijn kansen om de internationale concurrentiepositie van de logistiek uit te bouwen.

2.2 Toelichting verschillen met uitkomsten eerdere monitors

In 2015 en 2016 is een eerdere editie van deze Monitor Exportwaarde van logistieke diensten verschenen. Deze twee eerdere monitors bevatten de resultaten voor respectievelijk alleen het jaar 2014, en voor het jaar 2014 en 2015. In deze Monitor zijn nu de resultaten voor drie jaar bekend: de jaren 2014 t/m 2016.

In deze paragraaf gaan we kort in op een aantal verschillen met de uitkomsten voor 2014 en 2015 in de eerdere twee monitoren. De uitkomsten voor 2014 en 2015 in deze derde versie van de Monitor zijn namelijk iets anders dan die in de eerdere twee monitors. Dit heeft drie oorzaken:

1. Bijstelling van de afbakening van de ICT-sector: De afbakening van de ICT sector is aangescherpt, nu worden enkel de exportwaarde van diensten behorende bij computers en software meegenomen. Zie deliverable 4E voor een methodologische toelichting.
2. Bijstelling van het aandeel logistieke diensten in de diensten van de industriële sector: In deze monitor zijn we uitgegaan van het principe dat het aandeel logistieke export bij de industriële diensten gelijk is aan het aandeel logistiek in de totale toegevoegde waarde. In 2014 bedroeg dit aandeel 10,4%. Dit zorgt voor een kleine toename in de cijfers ten opzichte van de voorgaande monitor.
3. Definitieve i.p.v. voorlopige data: In de rapportage van 2015 is ook inzicht gegeven in de voorlopige cijfers van het eerste kwartaal van 2015. Dit waren voorlopige cijfers en de cijfers zijn naderhand nog door het CBS bijgesteld. In deze rapportage zijn de definitieve cijfers opgenomen. Dit leidt ertoe dat de voorgaande rapportages niet 1-op-1 vergeleken kunnen worden.

I

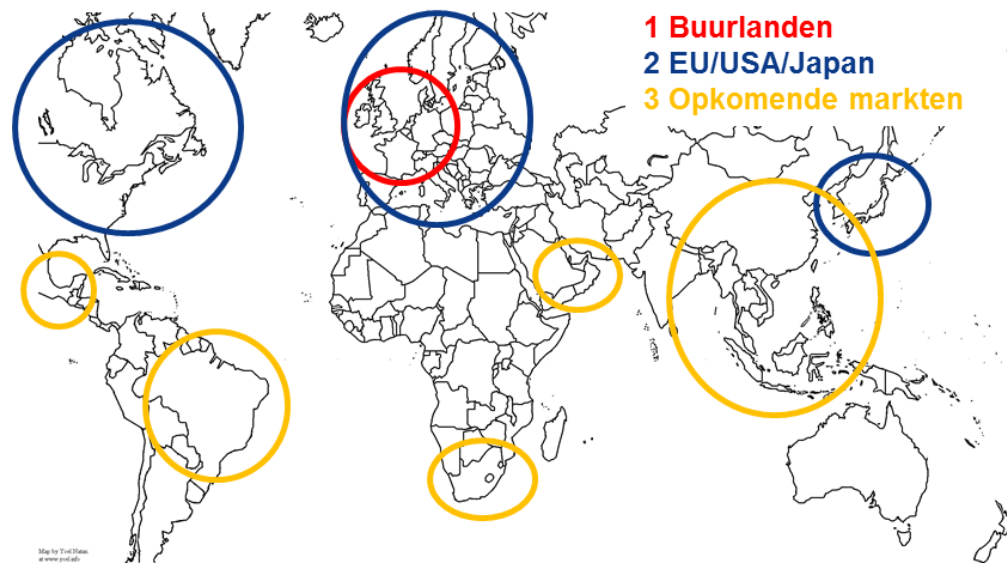

3. Detail analyse van resultaten Monitor Export logistieke diensten

3.1 Waarde van export logistieke diensten naar geografische regio's

In dit hoofdstuk wordt een nadere analyse gemaakt van de 30,8 miljard euro aan exportwaarde van logistieke diensten vanuit de integrale invalshoek. De eerste van deze analyses betreft de regionale verschillen in de logistieke export van diensten. We onderscheiden daarbij drie geografische regio's, te weten de buurlanden, EU/USA Japan en enkele opkomende landen. Zie onderstaand figuur voor een indicatie van deze regio's.

Figuur 8 Overzicht geografische regio's voor export van logistieke diensten

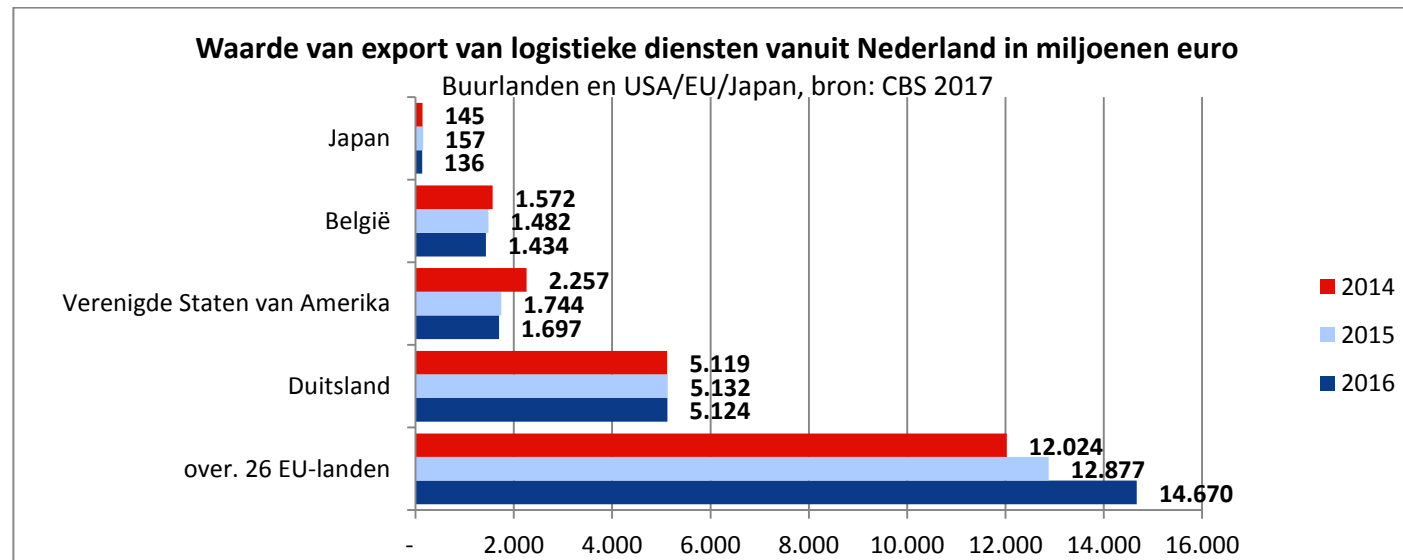

De buurlanden, die in deze analyse bekeken zijn, zijn Duitsland en België. Daarnaast zijn de EU-landen en de USA en Japan geanalyseerd.

In onderstaande figuur 5 is de omvang van de export van logistieke diensten naar de eerste twee categorieën, de buurlanden en de EU, USA en Japan, weergegeven. In omvang is de export naar de 26 EU-landen minus Duitsland en België het grootst, Deze buurlanden Duitsland en België zijn apart genomen, en Duitsland is niet verrassend onze belangrijkste afzetmarkt voor logistieke diensten met 5,1 miljard aan export per jaar. De export van logistieke diensten naar België is 1,4 miljard euro. Samen zijn de buurlanden Duitsland en België goed voor ca. 35% van de export van logistieke diensten naar de EU, maar dit aandeel wordt de laatste jaren steeds kleiner. De export van logistieke diensten naar de 26 andere EU-landen groeide namelijk met 13% in 2014-2016, terwijl die naar Duitsland stabiel bleef en naar België zelfs daalde. Het aandeel dat de buurlanden doen in de logistieke export naar EU-landen wordt dus elk jaar kleiner. In 2014 bedroeg dit aandeel nog 36%, in 2016 is dit aandeel teruggelopen tot ca 31%.

Figuur 9 Logistieke dienstenexport naar buurlanden en USA/EU/Japan

Opvallend is verdere de sterke daling van de logistieke export van diensten naar de USA. Dit is tussen 2014 en 2016 afgenomen met maar liefst 25% van 2,3 naar 1,7 miljard euro, terwijl de totale export van diensten naar de USA met “slechts” 12% afnam. Deze daling in de export van logistieke diensten naar de USA blijkt bij nadere analyse over de gehele linie, zowel fysieke vervoersdiensten als de logistieke diensten in andere sectoren. De logistieke handelsrelatie met Japan is tenslotte relatief klein met een kleine 150 miljoen euro per jaar, en betreft voornamelijk zeevaart gerelateerde diensten en onderhouds- en reparatiediensten.

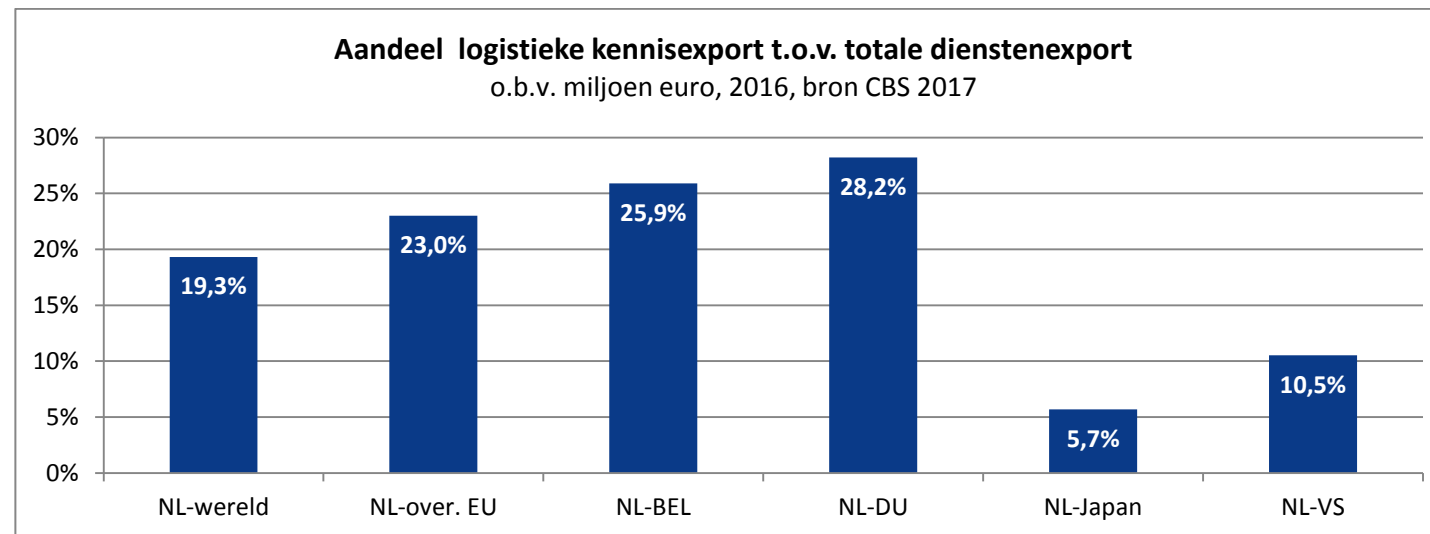
3.2 Aandeel van export logistieke diensten naar geografische regio's

De export van logistieke diensten ligt in de orde van grootte van 31 miljard euro, maar wat is het aandeel van logistiek in de totale export van diensten? De analyse wordt uitgevoerd in twee delen: eerst kijken we naar de gevestigde handelspartners EU, USA en Japan, en daarna naar opkomende landen

1. Export van logistieke diensten naar gevestigde landen

De waarde van de export van logistieke diensten ten opzichte van de totale export van diensten vanuit Nederland naar dit land/verband is in figuur 6 weergegeven.

Figuur 10 Aandeel export van logistieke diensten ten opzichte van de totale dienstenexport naar dat land/verband

Het aandeel van logistieke diensten in de totale export van diensten tussen Nederland en Duitsland is het grootst, gevolgd door buurland België. Dit is begrijpelijk omdat de export van logistieke diensten met beide buurlanden divers is, en daarnaast (logischerwijs) een groot deel aan continentale vervoersdiensten omvat. Dit percentage continentale vervoersdiensten is het hoogst met Duitsland, met dit land is ca. 60% van de totale logistieke dienstenexport continentale vervoersdiensten (ruim 3 miljard euro). België is een goede tweede, met dit land is 51% van de totale logistieke dienstenexport continentale vervoersdiensten (ruim 700 miljoen euro). Daarnaast kent de export van logistieke diensten naar België een sterke relatie met de zeevaart. Maar liefst 16% van de totale export van logistieke diensten naar België is zeevaart gerelateerd, tegenover 10% met Duitsland. De conclusie is dat er vanuit Nederland relatief sterkere relaties zijn met de Belgische zeehavens dan met de Duitse.

Aan de andere kant van het spectrum liggen de USA en Japan, die beiden een relatief klein aandeel van logistiek in de totale export van diensten kennen. Zowel de omvang (136 miljoen euro in 2016) als het aandeel (6%) van de logistiek in de export van diensten naar Japan is klein. Van de 136 miljoen euro aan logistieke export naar Japan is 41 miljoen euro gerelateerd aan onderhouds- en reparatiewerkzaamheden, dit is opvallend hoog. Ook de zeevaart is sterk vertegenwoordigd. Opvallend aan de export van logistieke diensten naar de USA is de oververtegenwoordiging van de zeevaart. In 2016 bedroegen de logistieke zeevaart diensten bijna 750 miljoen euro van de 1.7 miljard euro, een aandeel van ca. 40%.

Op basis van deze analyse kan geconcludeerd worden dat het aandeel logistieke export in de totale omvang van de dienstenexport naar de buurlanden Duitsland (28%) en België (26%) duidelijk het hoogste is. Daarna volgt de EU met 23%, en ook dit is veel hoger dan naar de USA (11%) en Japan (6%). De export van logistieke diensten vindt dus relatief veel naar buurland en andere EU-lidstaten plaats, en relatief weinig naar verder gelegen landen als de USA en Japan.

2. Export van logistieke diensten naar opkomende landen

Naast in de export van logistieke diensten naar gevestigde handelspartners is het ook interessant om inzicht te krijgen in de export van logistieke diensten naar opkomende landen. Deze landen beiden wellicht kansen voor een verdere groei van de export, en Nederland kan hier zijn positie als mondiaal leidende logistieke land wellicht verzilveren.

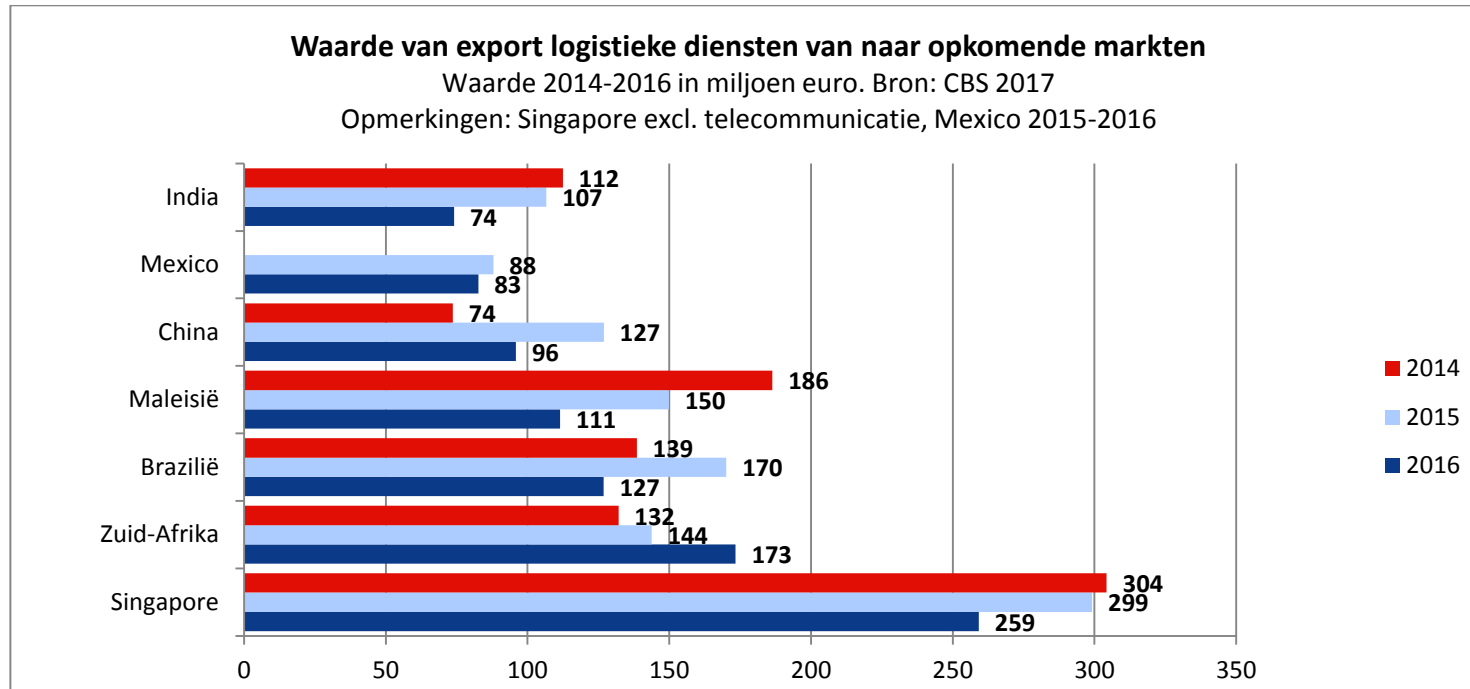
Voor deze analyse van opkomende markten¹ hebben we de volgende kansrijke landen geselecteerd: Mexico, Brazilië, Zuid-Afrika, China, India, Singapore en Maleisië. Dit zijn allen landen waar Nederland vanuit de Topsector initiatieven handels- en kennisuitwisseling initiatieven probeert op te zetten en en/of de intensiveren. In de volgende figuur is de waarde van de export van logistieke diensten vanuit Nederland naar deze opkomende landen weergegeven voor de periode 2014-2016.

Opvallend aan de resultaten is dat Nederland met het kleinste land van deze groep in oppervlakte en inwonersaantallen, namelijk Singapore, de hoogste export van logistieke diensten kent. De waarde van de export van logistieke diensten naar Singapore is in 2016 259 miljoen euro, en dit was bijna 2x zo veel als de exportwaarde van logistieke diensten naar Japan. Dit is nog exclusief de logistieke diensten de deelsector telecommunicatie, aangezien voor de export naar Singapore deze deelsector voor geen betrouwbare CBS cijfers bekend zijn vanwege te weinig of vertrouwelijke handelsrelaties. Van deze 259 miljoen euro aan logistieke exportwaarde in 2016 was wel 155 miljoen euro zeevaart gerelateerd. Als percentage van de totale dienstenexport scoort Singapore relatief laag (4%), maar ook hierbij geldt de opmerking dat dit exclusief de telecommunicatie sector is. De export van logistieke diensten naar Singapore is de laatste jaren wel teruggelopen, en dit komt door de daling van de exportwaarde van de zeevaart.

¹ Er zijn onvoldoende resultaten van de export van diensten naar Thailand, Vietnam en Indonesië naar sectoren, waardoor geen betrouwbaar beeld geschetst kan worden van de omvang van de logistieke export van diensten naar deze landen. In de berekening van de export van logistieke diensten is de omvang van de totale export van de deelcategorieën in enkele gevallen geschat o.b.v. het aandeel van de waarde van de deelsector in het voorgaande of opvolgende jaar.

Figuur 11 Waarde van export logistieke diensten van Nederland naar geselecteerde opkomende landen 2014-2016

Opvallend verder in bovenstaande figuur is het volgende:

- De waarde van de export van logistieke diensten naar China is opvallend laag. China is een belangrijke logistieke handelspartner van Nederland, maar de opdrachtgevers voor de geëxporteerde logistieke diensten zitten vooral in andere landen.
- Zuid-Afrika is daarentegen een handelspartner waar de export van logistieke diensten naar stijgt, naar in totaal 173 miljoen euro in 2016.
- Kijkend naar alle handelspartners valt op dat er over de hele linie in 2016 een daling was van de export van logistieke diensten naar deze opkomende economieën met uitzondering van Zuid-Afrika. Daar name de waarde van de logistieke dienstenexport tussen 2015 en 2016 met 29 miljoen euro toenam. Van de opkomende landen is het aandeel export van logistieke diensten ook het hoogst in Zuid-Afrika, namelijk 25%. Dit niveau komt overeen met het gemiddelde van de EU-landen, en laat zien dat de export van logistieke diensten naar Zuid-Afrika qua structuur lijkt op de export van deze diensten binnen de EU.

Bijlage 1 Toelichting methodiek

Voor de volledigheid van de methodiek wordt verwezen naar het oorspronkelijke Dinalog onderzoek uit 2014 (*Monitor Export Logistieke Kennis en Kunde, ontwikkeling van meetmethodiek en eerste schatting van de exportpositie van kennis en kunde in de topsector logistiek, 2014*). In het kader van deze deliverable wordt in deze bijlage in globale stappen de methodiek voor het bepalen van de omvang van de logistieke export van kennis en kunde weergegeven.

De methodologie van de Exportmonitor gaat uit van een viertal stappen:

1. Allereerst wordt door middel van de statistieken over de waarde van de internationale handel in diensten (CBS) de totale omvang van de export van diensten door Nederlandse ondernemingen becijferd. Deze waarde bedroeg in 2014 ruim 148 miljard Euro en in 2015 160 miljard Euro. Deze totale omvang is onderverdeeld in een elftal categorieën: van SA industriële diensten tot SK Overige culturele/recreatieve diensten (incl. onderwijs). Een van deze categorieën is SC Vervoer en Opslag, deze categorie kan weer onderverdeeld worden in de subcategorieën zeevaart, luchtvracht en overige vormen van vervoer (weg, water en spoor). Deze onderverdeling is internationaal gekozen en vastgelegd waardoor ook internationale vergelijkingen mogelijk zijn.
2. Van een aantal sectoren is vastgesteld dat deze geen logistieke component hebben waardoor deze sectoren zijn afgevallen. Dat zijn de sectoren SD Reisverkeer, SE bouwdiensten, SF verzekeringsdiensten, SH gebruik intellectueel eigendom en SL overheidsdiensten.
3. Vervolgens is het aandeel van logistieke diensten bepaald voor alle relevante categorieën van diensten. Deze categorieën zijn de volgende, met het bepaalde percentage aan logistieke diensten zoals vastgesteld bij de eerste Monitor Export logistiek diensten:
 - Industriële diensten: 10,4% logistiek in 2014
 - Diensten in onderhoud en reparatie: 12% logistiek
 - Zeevaart vrachtvervoer: 100% logistiek
 - Zeevaart vervoer ondersteunend: het deel wat vervoer van zeevracht ondersteund, dit is in de praktijk 99% omdat er zeer weinig personenvervoer via de zee is
 - Luchtvaart vrachtvervoer: 100% logistiek

- Luchtvaart vervoer ondersteunend: het deel wat vervoer van luchtvracht ondersteund, dit is in de praktijk 30%, de meeste geëxporteerde dienstverlening is voor passagiersvervoer.
- Overig vrachtvervoer: 100% logistiek
- Overig vervoer vervoer ondersteunend: het deel wat vervoer van wegvracht, spoorvracht, binnenvaart ondersteund, dit is in de praktijk 95% omdat er betrekkelijk weinig personenvervoer via de weg en spoor is in vergelijking met vrachtvervoer.
- Post en koeriersdiensten: 100%
- Financiële diensten: 0,3% logistiek, slechts een zeer beperkt deel supply chain finance gerelateerd
- Computerdiensten: 24% logistiek gerelateerd
- Research & development (R&D): 0,5% logistiek gerelateerd
- Professionele en managementadvies: 8,33% logistieke gerelateerd
- Ov. culturele/recreatieve diensten (onderwijs): 25% logistiek gerelateerd

Het overige vervoer omvat dus wegvervoer, spoorvervoer en binnenvaartvervoer, dus alle continentale vervoersmodaliteiten.

4. Tenslotte is het aandeel van logistieke diensten in de totale export van diensten door Nederlandse bedrijven bepaald op basis van deze aandelen per categorie.

Bijlage 2 Voorbeelden van logistieke diensten

Om een overzicht te krijgen van diverse soorten logistieke diensten die binnen de verschillende sectoren geëxporteerd worden is een groslijst van mogelijkheden gemaakt. Deze groslijst is hieronder opgenomen voor zowel de invalshoek vervoersdiensten (weg, binnenvaart, spoor, zeevaart en luchtvaart) als de invalshoek ICT/ketenregie en overige diensten. De voorbeelden zijn tevens onderverdeeld type logistieke export, te weten: grensoverschrijdende handel, consumptie in NL door buitenland, Commerciële aanwezigheid of natuurlijk persoon (expat). Zie onderstaande tabel voor de indeling:

Tabel 12 Voorbeelden van diensten en schatting totale omvang naar GATS

Sector	Export diensten	Euro 2015 (x miljoen euro)	1 Grensoverschrijdende handel in dienst/kennis	2 Consumptie in Nederland door buitenland	3 Commerciële aanwezigheid	4 Natuurlijk persoon (expat)
A	Industrie	588	Dutch Flower Group voor Duitse bouwmarkt	Dutch Flower Group: boeketteren voor Duitse bouwmarkt	Rozenkweek Kenia " logistiek nr. Nederland	Adviseur opstart rozenkweek in bijv. Burundi
B	Onderhoud en reparatie	234	Vervanging wiek windmolen voor Vestas	Opslag wieken in zeehaven Groningen	Tennet: business in buitenland/EU	Adviseur Tennet in bv. Estland bij opzet park
C1	Zeevaart	6.620	Vervoer breakbulk Spliethoff voor klant UK/Scandinavië	Opslag in loodsen haven	Spliethoff: afh. buitenlandse havens	Representatives worldwide
C2	Zeevaart ondersteuning	1.923	Term. handling voor reders door ECT	Extra diensten reefer, planning	ECT in Duisburg: diensten	Representatives ECT in bijv. Polen/Ukraine
C3	Luchtvaart	1.551	Vervoersdienst KLM Cargo	Animal hotel KLM voor	KLM Cargo office bijv.	Representatives KLM

Sector	Export diensten	Euro 2015 (x miljoen euro)	1 Grensoverschrijdende handel in dienst/kennis	2 Consumptie in Nederland door buitenland	3 Commerciële aanwezigheid	4 Natuurlijk persoon (expat)
				paardenwei centre	Shanghai	Cargo/Piloot (?)
C4	Luchtvaart ondersteuning	200	Menzies dienst. afhandeling Lufthansa	Opslag in 1e lijn loods door Menzies	Luchtvracht afh. op buitenlandse luchthaven? MAA " Luik bijv.	Advies in Suriname over afhandeling luchtvracht.
C5	OV vervoer weg, binnenvaart, spoor	10.117	Wegvervoer voor buitenlandse klant Spoor en binnenvaart ook	Opslag/VAL voor klant, bijv. W. Bosman, John Deere	Vestiging buitenland " Raben Hongarije CTT./BB. Cabooter Kaldenkirchen	Adviseur (agent bedrijf) verkoop in Ukraine
C6	OV vervoer ondersteuning	2.367	EGS " transport in netwerk regelen Ewals ELL " ketenregie	X-dock/opslag in netwerk in Nederland	Van dieren: Duisburg vestiging (Term.)	Representative/expat in NvN/Oost
C7	Post + koerier	867	PostNI voor Zalando	Hick-up points/retouren " VAL Meld services	PostNI vestigingen Italië "	Advies expr. afn. in Indo/Sur. markt.
G	Financieel	15	Transdoclink: fin. afh. haven Rotterdam stromen	Exportkredieten?	Vestigingen in België vr. start- up?	Expat/agent in USA?
SI2	ICT	6.122	Ortec: planning software voor buitenlands bedrijf	Ontw. spec. module voor buitenlandse klant?	Ortec: vestiging USA " Coca Cola	Agent/expat in India vr. assignment/opleiding
J1	R&D	23	TNO: logistieke opdracht voor buitenlandse klant + Ricoh/EC	Volvo " RBT auto voor Nederlandse markt.	TNO: Qatar, Canada, Japan	Uitzending TNO-experts
J2	Prof. management advies	963	Panteia: opdracht buitenlandse klant	Opzetten tool/prop. voor buitenlandse klant " model.	Panteia: Brazilië	Uitzending experts
K	Ov. culturele en recreatieve diensten	39	STL: opdracht buitenlandse klant	Buitenlandse student aan Nederlandse instelling	SIC: programma Indonesië	Docenten ½ jaar in buitenland

Sector Export diensten	Euro 2015 (x miljoen euro)	1 Grensoverschrijdende handel in dienst/kennis	2 Consumptie in Nederland door buitenland	3 Commerciële aanwezigheid	4 Natuurlijk persoon (expat)
Totale waarde kennisexport 2015 (in mln euro)	31.629	10.754	1.581	18.661	633